

A Vila de Pontevedra no século XVII

José Manuel Pidre Novás

Creo que pode resultar interesante, presentar algunhas das ordenanzas que rexían na vila de Pontevedra alá polo ano 1600, non só consideradas como algo digno da nosa curiosidade, senón tamén polo coñecemento que nos dá do transcorrer da vida diaria para os veciños que residían na nosa cidade que, por aquel entón, ano de 1625, alcanzaban a cifra de 1567.

Algún de nós pode ter a crenza, quizais influenciada polo descrito en moitas películas e escritos, que mostran como naqueles tempos os controis aos que estaban sometidos os produtos de consumo para os cidadáns eran moi laxos, deixando entrever que cada persoa facía o que lle daba a gana, segundo o momento e as circunstancias, o que supón un craso erro, pois as intervencións e inspeccións, que estaban perfectamente reguladas, eran habituais e concienzudas, realizándose para todos os produtos, profesións e cidadáns, con multas e castigos que mesmo podían chegar á pena de cárcere para todos aqueles que infrinxían as leis.

Entre moitas das ordenanzas municipais, todas de obrigado cumprimento, comezaremos falando das que estaban establecidas para as embarcacións, que naqueles tempos chegaban a través do noso río Lérez ata o peirao do Burgo, situado xunto á ponte do mesmo nome, onde estaba prohibido botar a áncora para atracar para todas as naves, tanto se eran de veciños como de foráneos, salvo se era para recibir ou descargar mercadorías.

Unha vez concluídos os traballos ordenábase ás naves abandonar o peirao cara a outro lugar no río Lérez onde poder fondear, que debía estar o suficientemente afastado da ponte,

Torre e peirao da Ponte do Burgo, Foto de L. Novás dun grabado de García de la Riega

para deixar espazos libres para a manobra das novas embarcacións, que se dirixían a atracar nos espazos que estaban libres.

Nos peiraos, era unha práctica moi habitual, por parte dalgunhas tripulacións, o coller algún dos bloques de pedra que formaban parte da súa estrutura, para poder utilizalo como lastre nas súas embarcacións; recollida que tamén facían outras persoas que non eran precisamente mariñeiros, para empregalos na construción de muros ou das súas propias casas, o que era un costume bastante estendido.

Precisamente utilizando a pedra das murallas que rodeaban a vila, construíanse encostadas algunhas casas, que como é fácil supoñer, ordenábase derrubar, aínda que non en todos os casos. Este non era o único dano que nelas se producía, dos orixinados por parte dalgúns veciños, que coas súas malas prácticas prexudicaban a súa utilidade, para o que foran levantadas, que era principalmente a de servir como defensa da vila dos seus posibles atacantes.

A todo iso tamén se debe engadir, o que tamén era moi habitual, como o ter colocados nos seus antepeitos roupa a tender, principalmente colchóns e mantas, e mesmo redes postas a secar polos mariñeiros, situación que obrigaba a ter que fincar xunto a elas, unha serie de paus ou estacas, necesarios como apoio delas.

E por se todo iso aínda non fose suficiente, xunto á base dos muros, os veciños abrían unhas gabias que utilizaban para producir esterco que posteriormente utilizaban en labores agrícolas.

Está claro que, ás autoridades non lles facía graza ningunha estas prácticas, que comprometían a defensa da vila, que ademais por ser porto marítimo, sempre estaba máis exposta que outras ao ataque dos piratas, polo que era necesario ter as murallas libres.

Para facilitar o paso de persoas e carros, ditouse unha ordenanza que prohibía ter cubertas as canalizacións de drenaxe ás hortas, para evitar que se producisen pozas e lameiras que dificultarían o tránsito nas rúas

Casa torre da familia Montenegro, porta de Santa María nas Murallas, ao fondo a igrexa do mesmo nome aínda en Contrición. Foto de L. Novás dun gravado de C. García de la Riega

da vila. Compromiso que tamén era obrigatorio para as casas de dentro da muralla e que tiñan horta, que eran unha gran maioría, e que tiñan que ter as canles en condicións para que a auga circulase con normalidade, evitando así o seu posible estancamento que provocaría problemas de saúde.

Para todos os establecementos comerciais, non estaban permitida a súa apertura en días festivos, xa estivesen situados en locais comerciais ou en portais: “... *labrar ni desbirar zapatos, ni los barberos poner bacines; ni las regateras y panaderas vender fuera de su casa, antes de la misa mayor ...*”.

Aos zapateiros, carniceros e a calquera outra persoa que traballase con coiros e zamarras, non se lles autorizaba sacar da Vila os seus artigos, estivesen curtidos ou non, sen que previamente fosen dados a coñecer publicamente perante o escribán do concello, para que deste xeito todos os profesionais do coiro, estivesen ou non censados na cidade, fosen os primeiros en decatarse dos produtos que se poñían á venda, por se a algún deles lle interesaba adquirilos para utilizalos unicamente na fabricación de zapatos, nunca para volvelos vender.

As mesmas condicións aplicábanse á hora de mercar zapatos a fabricantes de fóra, que tampouco podían revendelos.

Para a fabricación dos zapatos ordeouse que se empregasen materiais dun só tipo, non permitindo mesturar peles diferentes; pero os coiros que se podían empregar tamén se clasificaban segundo o tipo de calzado; na venda había que anunciar o material co que se elaborara, para o coñecemento do comprador.

No que respecta ás carnicerías, que só estaban autorizadas dentro do mercado, esixíase que os coitelos e táboas de cortar estivesen perfectamente limpos. Para as carnes expostas tiña que transcorrer polo menos un día desde a matanza do animal, avisando os propietarios de que ningún “*sea osado de ynchir con soplo nin de otra manera los carneros, gibatos, cabritos, corderos ni otra res alguna que mataren para vender*”. Un aviso que nos mostra como o engano é patrimonio do ser humano dende o principio dos tempos.

Nos mesóns, irmáns maiores dos bares e hoteis actuais, lugar de espaxeamento e onde se aloxaban os viaxeiros que se achegaban á nosa cidade, ben en dilixencias ou nas súas propias cabalerías, animais aos que tamén era necesario satisfacerlles as súas necesidades de alimentación, para o que dispoñían en todos eles, de cantidades de palla ou cebada destinadas a ese fin, cuxos prezos de venda tiñan que ter expostos nun taboleiro ben visible.

Nestes establecementos, así como nas vivendas situadas dentro dos muros da vila, non era posible ter un stock de máis de catro grandes feixes de palla, cantidade que se podía transportar nun só carro, e que se estimaba en ser suficiente para cubrir as necesidades comerciais habituais, podendo renovarse dita mercadoría unha vez consumida por completo. Permitiuse un maior almacenamento fóra dos muros da vila en paleiras e tamén en lugares áridos. Todas estas precaucións tiñan como obxecto o tratar de evitar no posible, os incendios que se producían nas edificacións, que tiñan como principal material construtivo a madeira.

As mercadorías que os hóspedes traían, podíanas vender a calquera mercador, pero coa condición de non podelas sacar do mesón ou lugar onde estivesen, durante un período de tempo de tres días, contados a partir de cando se realizou a venda, e unha vez que o vendedor o declarou ante o escribán municipal, por se os veciños da vila quixesen aproveitarse da oferta; nese caso tiñanas que vender ao mesmo prezo en que anteriormente se realizou o acordo, que tiña que ser desvelado, baixo xuramento do vendedor e do primeiro comprador, facéndose responsable ao mesoneiro da custodia das mercadorías.

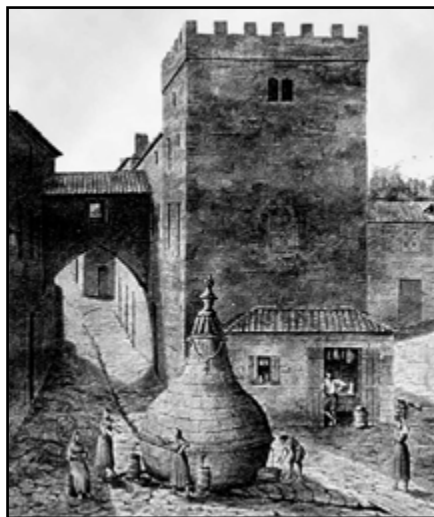
Respecto aos *regatones de bastimentos*, que era como se chamaban os vendedores polo miúdo de obxectos de todo tipo, como munición e víveres, e aos que non se lles permitía saír ás estradas para mercar o abastecemento que despois se traía á cidade dos lugares próximos á vila, prohibición que se estendeu, ata as dúas da tarde, para todos os produtos que se atopaban dentro das murallas, que foran adquiridos e posteriormente revendidos.

Estas mesmas persoas non podían mercar as uvas nin os froitos que nelas se cultivaban aos criados dos veciños que tiñan hortas; podendo facelo aos

proprietarios ou ás persoas que os trouxesen de Rivadavia, Ourense ou outros lugares; nese caso poderían revendelas ao peso e prezo que estipulase calquera dos dous rexedores semanais¹, condicións aplicables ao peixe que traían da ría ou dos portos limítrofes, e que debían facerse na praza pública.

A pesca era un dos motores económicos máis importantes da vila, exportando peixe a outras provincias e mesmo a Portugal, polo que existían ordenanzas que trataban de prohibicións, obrigas relixiosas e laborais dos habitantes da Moureira, e como consecuencia diso o secado e salgadura. eran negocios frecuentes, que daban traballo a moitos veciños, como a orde existente² para *“que ninguna persona que no sea vezino de esta Villa ó su Arrabal, no pueda salar ni secar en ella ni en su Arrabal y termino, ningún pescado, sardina, ni congrio”*. Por suposto, esta prohibición tamén incluía a posibilidade de que un estranxeiro, intentando eludir a lei, puidese utilizar a un veciño como fronte.

Os toneleiros marcaban as súas pipas co emblema da vila, certificando así que a súa capacidade era de tres moios e medio; e non estaban autorizados a marcar ningún barril cuxa capacidade non se axustaba a dito volume. O viño non se podía vender se antes non fora visto e selado polo rexedor “semanero”, pero tampouco podía facelo unha persoa que non estivese empadroada na vila, aínda que o produto tivese pasados todos os trámites; nin tampouco o podería facer un veciño en por si; así mesmo

Fonte dos Tornos s. XVI, e Torre do Pazo de Guimarey s. XII, despois Aranda, aos pés débúxase unha tenda, e á dereita discorre a rúa Real.

o viño novo, branco ou tinto, que procedía doutros lugares, entre eles o de Rivadavia, que era un dos máis demandados, non se podía adquirir antes do día de San Martiño, que se celebra o día once de novembro, porque segundo o seu razoamento, ata esa data o viño aínda *“no estaba hecho ni cocido”*.

Pero estas regras non se aplicaban ao viño tomado por debaixo da *Campana de San Bartolomeu*, é dicir, o de Pontevedra, o que facía que todos os anos e durante dous meses, só se puidese vender este viño de colleita local en todos os establecementos da vila, onde daquela se permitían prezos libres.

Esta medida, que tiña por obxecto protexer a colleita local, era motivo de vixilancia especial por parte das autoridades, que sabían das malas prácticas dalgúns veciños, máis habituais do desexable, de adquirir o viño procedente de zonas de fóra de Pontevedra, para despois vendelo durante eses dous meses de exclusividade.

Pero os controis ían máis aló, sabedores de que Pontevedra era unha vila cun comercio importante, que se vía incrementado por ser un punto obrigado de paso, para todas aquelas persoas que procedentes de Portugal se dirixían cara a Santiago e A Coruña.

Por ese motivo, moitos foráneos establecíanse na vila durante un curto espazo de tempo, para así gozar dos mesmos privilexios que o resto dos veciños locais, para a venda dos seus viños xunto con outras mercadorías; residencia que abandonaban unha vez consideraban alcanzado o seu obxectivo, e deixando tras de si as cargas contraídas ao resto dos veciños, o que supoñía un agravio comparativo respecto dos demais comerciantes, polo que se ditou a obriga de que estes señores estarían obrigados a participar asumindo as mesmas obrigacións económicas que se esixían para todos os veciños da vila, para entón poder beneficiarse de todas as vantaxes existentes

Nos locais onde se despachaba o viño debían contar coas medidas de “medio azumbre, cuartillo y medio cuartillo y maravedí y blanca”, que tiñan que estar visibles, postas enriba dos barrís abertos, e protexidas cunha funda de tea de liño, para evitar o po. Tamén se fixaban as condicións que debían ter os locais onde se realizaba a venda, que se era unha adega con pouca luz, debía dotarse cunha iluminación suficiente para poder ver as medicións, que se rexistraban despois de deixar repousar o viño para que se desficese a espuma. Non podían ter máis de dous bocois abertos, un de branco e outro vermello: *“por evitar los fraudes que en esto suele haber siendo un vino peor que otro; porque, aunque se le ponga el ruin á menos precio, lo mezclan y venden como el bueno”*.

Como vemos, confirmase que a loita contra o engano e a picaresca sempre estivo presente nos nosos gobernantes, aos que lles supuxo unha preocupación constante. Todo o devandito espero que nos axude a coñecer un pouco máis a realidade daquela vila pontevedresa de hai catro séculos.

Datos recompilados das Ordenanzas de la Villa de Pontevedra de 1609, do Alcalde Maior do Reino de Galicia D. Melchor Estevez.

1 Os *regidores semaneros*, que por rigorosa quenda eran dous semanalmente, eran os encargados de axudar ao goberno da vila, visitando as carnicerías, obras e fontes encargándose do seu coidado. Tamén eran os responsables da selaxe dos barrís e de marcar os prezos que debían rexer para a froita e demais mercadorías que se vendían na Praza da vila, así como do peixe que viña de fóra e logo vendíase na praza e peiraos, á vez que vixiaban o cumprimento de gardar os privilexios reais dos mareantes e pescadores de Pontevedra. Se estes rexedores non cumprían con todas as súas obrigacións eran fortemente sancionados, con penas que podían chegar ata un ano de inhabilitación.

2 As primeiras ordenanzas datan de 1523.